

OLÁH KATALIN
Borsos Miklósról

Napjainkban, amikor tombol a sci-fivel, pikáns ízesítőkkel fűszerezett pop-art, és ki tudja, hanyadvirágzását éli a biedermeier, sokadszor rágják le a modernkor izmusainak csontjait, nehéz a művészet építőnevelő jellegéről, szellemi-lelki mibenlétéről, szükségéről beszélni. A művészet inkább a szórakoztatásra törekszik, elvonja az emberek figyelmét a lényegről, a fárasztó és lehangoló igazságról, pedig fordítva kellene, hogy legyen. Ez sajnos még az úgynevezett „magas művészetre” is igaz. Korunk „szellemi” elitje beteges dekadenciájával, inkább a szórakoztatóiparból táplálkozik, mintsem a szellem világából. Legjobb esetben is csak ironizál. A puritán, őszinte és komoly prófétai hangvétel, amely szembeállítana, kiemelne minket a materiális világból, a konvenciókból, a panelekből, az összemosódásból, kínos-sá, naiv magánüggyé vált. Márai írta, hogy az olvasás a lélek lélegzetvétele, vagyis

azt mondhatjuk, az irodalom a lélek tiszta levegője. Nyugodtan kiterjeszhetnénk ezt a hasonlatot az összes művészeti ágra, ha éppen nem az ellenkező tendencia hódítana. A művészet a XXI. század kezdetén a test, az érzékek birizgálása, csiklandozása, ringatása vagy éppen riogatása. Inkább a fogyasztói társadalom végterméke, semmint a lélek levegője.

Az irodalom mindig maga köré gyűjtötte más művészeti ágak képviselőit is. Alapjául szolgál zeneműveknek, színháznak, filmeknek, könyvek tervezésében, illusztrálásában képzőművészek alkothattak, alkothatnak. Borsos Miklós szobrászművészre is hatott mind a zene, mind az irodalom. Barátokat gyűjtött maga köré művelőik közül, és e

barátságokat sokszor portréival pecsételte meg. Tóth Árpád portréja (Debrecen), Illyés Gyula, Németh László, Szabó Lőrinc (Miskolc) portréi és éremportréi. Sokan közülük személyes barátai voltak, másokat „csupán” alkotásaikon keresztül bírhattott. Illusztrációk sora is tanúskodik irodalomszeretetéről: többek között Arany János, Ady Endre, Illyés Gyula műveit, Babits Mihály *Jónás könyvét* láttatta meg velünk.

Borsos Miklós *Az alvó lány* című szoborral
 (ruskicai márvány, 1971)

Borsos Miklós tehát a XX. századi magyar képzőművészet jelentős és elismert alkotójaként nem riogatta, csiklandozta közönségét, barátait, művészete nem spekulatív. Ő prófétált, mesélt, őszintén és természetesen, hasonlóan sok kortársához, kollégájához. Illyés Gyula 1976-ban, hetvenedik születésnapján köszöntve Borsost, nem szégyellte feltenni a kérdést, amit valószínűleg még sokszor fel kell majd tennie az emberiségnek: „Mi a művészet, magunk közt szólva?” De nem hagyta, mint sok nagyra becsült kortárs filozófusunk, hallgatóságát válasz nélkül, mert így folytatta: „Emberiesíteni, ami a művész keze alá kerül; mégpedig éltetőn. Borsos Miklós már a szemével

tündéresíti az anyagot. Olyanféleképp született alkotó, mint a bicskával ügyeskedő somogyi pásztor, mint Picasso, mint Michelangelo: játszásból emeli föl a göröngyöt és mint kincset teszi le: műalkotás lett belőle.”

Borsos Miklós gyermekkorától fogva rajongott a képzőművészetért, szenvedélyesen festett, rajzolt, sokszor iskolába járás helyett is. Nagyszébenben született 1906-ban, ifjú korában aranyműves- és vésnök szakmát tanult, sokat olvasott, képzőművészeti könyveket böngészett, kereste az utat, a folytatható képzőművészeti nyelvet, stílust. Miután nem vették föl elsőre a Képzőművészeti Főiskolára, elment Firenzébe. Tanulmányútján nagy hatást tettek rá a

reneszánsz mesterek. Sokat rajzolt, szemlélődött, múzeumokat, templomokat, kápolnákat járt végig nap mint nap, így többek között Masaccio, Tiziano, Michelangelo, az etruszk gyűjtemény hatásai alatt tért vissza Magyarországra. A következő évben, amikor a Magyar Képzőművészeti Főiskolán megkezdte tanulmányait, már nem találta helyét itthon. Fél év múlva ismét fölkerelkedett és egy társával újabb tanulmányútra indult, úticéljuk Firenze és Dél-Franciaország volt. Megint rengeteg rajzzal és élménnyel tért vissza. Itthon keresni kezdte a folytatható művészeti irányokat, irányzatokat. A festészetben minden izmust végigpróbált, majd úgy látta, hogy a statikus kép nem fejleszthető tovább, és elkezdett követ faragni. Tanulmányozni kezdte a bécsi egyiptomi gyűjteményt. Hét év múlva a Tamás Galériában állította ki először szobrait, és ahogy visszaemlékezésében írta, a kritika egy új, figyelemre méltó szobrászt fedezett föl benne.

Ezek után rendszeresen szerepelt kiállításokon, jórészt portrékkal, réz reliefekkel, márvány- és bazaltszobrokkal. Tagjai sorába fogadta a KUT kör, a Szinyei Társaság és más művészeti társaságok, jelentős díjakat nyert el, mint például Munkácsy-díj, Kossuth-díj, érdemes művészi cím. Portrék, éremportrék sokaságát készítette el, az emberi arc volt legizgalmasabb témája, ahogy írta: a művészi portré, melyben az alkotó és az ábrázolt személyisége egyszerre jelenik meg. Végső következtetése a képzőművészetről pedig így szólt: „Nagyon sok összetevőből keletkezik magasrendű mű. Az összetevők nincsenek mindig együtt. Ez sokszor nem is feltétlen követelmény. Egy bizonyos azonban, hogy az ízlés nem hiányozhat. Ezt akkor írom le, amikor az ízlés fogalmának kiküszöbölése egyik célja a modernista és a nagyot akaró produkcióknak. Firenzében az antik és a reneszánsz mestereitől ezt tanultam, és pályám folyamán korunk legjobb mestereinek műtermében is ezt láttam.” Ezekről Borsos a *Magamról* című írásában ír részletesen, amely a *Művészet* 1967 szeptemberi számában jelent meg.

Alkotómunkájához hozzátartozott a tanítás is, 1946 és 1960 között az Iparművészeti Főiskola tanára volt. Tanítványai közül többen váltak ismert, jelentős művésszé. Az ő emlékezéseik is sokat megmutatnak Borsos alkotói karakteréről, szellemiségéről.

Schrammel Imre írásában felidéz számos lenyűgöző jelenetet az egyetemi évekből, a mintázás problémáit szellemesen és lényegretörően korrigáló mesterről. Egy epizód ezek közül: „Egy másik alkalommal Munkácsy háromszoros életnagyságú büsztjét mintázta a műtermében. Mi erről nem tudunk akkor. Borsos rövid, reneszánsz szabású kék köpenyében toppant be tantermünkbe. Kezében egy lovassági kard volt. Megállt, és a kardot úgy tartotta maga mellett, mint régen az urak a sétatálcát. Akkor is sikerült néhányunknak jó nagyra növelni a fejet. Borsos nézte-nézte az imbolygó agyagtömegeket, mi meg a kardot, majd váratlanul, hirtelen mozdulattal odalépett a legközelebbi állványhoz, kardjával egy-egy suhintással lecsapta a felesleget, majd ugyanazzal a vívómozdulattal, a kard hegyével helyére bökte a szemet, egy vízszintes vágással behúzta a száj, két függőleges vágással az orr vonalát, majd megállt. Mi döbbenet hátrább húzódtunk és ámulva néztünk, mert ennek a mutatványnak az eredményeképpen olyan karakteres fej állt előttünk, amit mi hetek óta sem tudtunk összekínálni. Borsos ezután elviharzott.

Másnap, ahányan csak voltunk, konyha- és kenyérvágó késekkel felfegyverkezve jelentünk meg. Iszonyú vagdalkozás-szabdalás kezdődött, de az eredmény siralmas lett.

Később derült ki, hogy a kard Borsosnál arra szolgált, hogy a háromszoros életnagyságú Munkácsy-fejet kellő távolságból alakíthassa.”

Borsos mindig utazott, ha tehette, fontosnak tartotta, hogy nagy alkotók életművét tanulmányozhassa, megismerje. Meg kell említeni, hogy 1963-ban például Londonba utazott, és megismerkedett Henry Moore-ral, aki nagy hatással volt rá, ám ez nem úgy nyilvánult meg nála, ellentétben sok kollégájával, hogy gyúrt néhány szobrot a la Henry Moore. Ő az alkotás lényegét kereste, s talán az alkotókedvet kortársainál és nagy elődeinél, nem ötletet, manírt csipegetett össze. Bárhol szívta tele tüdejét friss levegővel, megmaradt mindvégig Borsos Miklósnak.

Szellemi öröksége alkotásain kívül a felesége indítványozására alapított, Borsos Miklós és Kéry Ilona Alapítvány, amely gondozza az örökséget, támogatja fiatal művészek indulását, és képzőművészeti szellemi műhelyként is szolgál.